

AZ ERDŐ

AZ 1862-BEN ALAPÍTOTT ERDÉSZETI LAPOK 99. ÉVFOLYAMA

XIII. ÉVFOLYAM 2. SZÁM 49—96 OLD. 1964 FEBRUÁR

TARTALOM

Végyvári Jenő: Erdőművelés a Pilis-hegységben..	49
Kassai Imre: Gondolatok a fagyártmányválasztékok termelésének gazdaságosságáról..	53
Dr. Pagony Hubert: Az országos erdővédelmi figyelő- és jelzőszolgálat 1963. évi adatainak értékelése és az 1964-ben várható károsítások	60
Dr. Leskó János: Az ággöcsök elhelyezkedése a tölgy fűrészrönkben	66
Dr. Szőnyi László: Erdészeti vízháztartási vizsgálatok a Német Demokratikus Köztársaságban	72
Szappanos András: Kiegészítő adatok a Pilis-hegység geológiájához..	79
Jérôme René: Hajdúsági nyárkonferencia	82
Szodfridt István—Tallós Pál: Váltakozó vízgazdálkodású tölgyes erdőtípus	85
Irodalmi szemle:	
Dr. Ballenegger Róbert—Dr. di Gleria János: Talaj- és trágyavizsgálati módszerek (Dr. Járó Z.)	90
Dr. Járó Zoltán: Talajtípusok. (Szodfridt I.)	91
Lombos fák-tülevelűek (Galambos G.)	92
Címkép: Tél a Bükkben (Fotó: ERTI, Michalovszky I. felvétele)	
Hátlapon: Tél a Mátrában (Fotó: ERTI, Jérôme René felvétele)	

СОДЕРЖАНИЕ

Вегварь Енэ: Лесоводство в горах Пилиш	49
Кашшай Имре: О рентабельности производства сортиментов древесных изделий	53
Д-р Пагонь Хуберт: Оценка данных государственной лесозащитной наблюдательной и сигнальной службы за 1963 год и возможности	60
Д-р Лешко Янош: Расположение сучков в дубовом пиловочнике	66
Д-р Сэни Ласло: Исследования лесоводственного влагооборота в Германской Демократической Республике	72
Сзппанос Андраш: Дополнительные данные к геологии г. Пилиш	97
Жером Рене: Конференция по тополям в Хайцшаге	82
Содффридт Иштван—Таллош Пал: Дубовый лесотип с переменным водным хозяйством	85
Литературное обозрение	90

На первой странице обложки: Зима в г. Бюк. (Фото: от Иштвана Михал вского (ЭРТИ). На последней странице обложки: Зима в г. Матре, (Фото: от Рене Жероме (ЭРТИ).

S O M M A I R E :

Végyvári J.: Sylviculture aux monts Pilis	49
Kassai I.: Pensées sur la rentabilité de la production des fabriqués en bois	53
Dr. Pagony H.: Evaluation des données pour 1963. du service national d'observation et de signalisation de la protection des forêts; prognose pour 1964...	60
Dr. Leskó J.: La distribution des noeuds dans les grumes de sciage de chêne..	66
Dr. Szőnyi L.: Etude du régime hydrique des forêts dans la République Démocratique Allemande	72
Szappanos A.: Données complémentaires à la géologie des monts Pilis	79
Jérôme R.: Conférence régionale du peuplier en Hajdúság	82
Szodfridt I.—Tallós P.: Type de forêt à chêne d'un régime hydrique chargeant	85
Revue littéraire..	90
En couverture: L'hiver aux monts Bükk (Photo ERTI, Michalovszky I.)	
En reverse: L'hiver aux monts Mátra (Photo ERTI, Jérôme R.)	

A lapban megjelent tanulmányok szerzői:

Galambos Gáspár tudományos munkatárs, ERTI, Budapest; dr. Járó Zoltán tudományos főmunkatárs, ERTI, Budapest; Jérôme René főmérnök, OEF, Budapest; Kassai Imre tervelőadó, Mecseki Áll. Erdőgazdaság, Pécs; dr. Leskó József műszaki vezető, Tanulmányi Erdőgazdaság hegyvidéki erdészete, Sopron; dr. Pagony Hubert tudományos osztályvezető, ERTI, Sopron; Szappanos András egyetemi adjunktus, Erdészeti és Faipari Egyetem, Sopron; Szodfridt István tudományos munkatárs, ERTI, Budapest; dr. Szőnyi László tudományos osztályvezető, ERTI, Budapest; Tallós Pál tudományos munkatárs, ERTI, Budapest; Végyvári Jenő igazgató, Piliusi Áll. Erdőgazdaság, Esztergom.

Erdőművelés a Pilis hegységben

VÉGVÁRI JENŐ

A Pilis hegység erdőnevelési problémáinak ismertetése előtt szeretném röviden vázolni az erdőgazdaság egész területének főbb jellemzőit.

A Pilisi Állami Erdőgazdaság területe 39 172 ha, ebből állami 34 364 ha, közbirtokossági 4 808 ha. A Gerecse-Pilis-Budai hegyek erdőgazdasági tájába tartozik. Négy tájrészlete van: a Dunakanyar, a Pilis, a Dorog-bajnai löszhát és a Gerecse.

A Pilis hegység kőzetanyaga fő tömegében másodkori dolomit és mészkő, de sok a harmadkori üledék is: mészkő, márga, homokkő, agyag, valamint pleisztocén édesvízi mészkő. A hegység erősen sziklás, sok rajta a kopár terület. Az egész hegycsoport két párhuzamos vonulattal indul. Ezek azonban hamarosan egyé olvadnak össze. Jellemző a Pilis hegységre a rögök féldoldas kibillenesése. A D. oldal sokkal meredekebb, és sziklásabb, mint az É. oldal. A hegység erősen letarolt vulkáni tömegei szeszélyesen helyezkednek el a Dunakanyarban. Legmagasabb része a dobogókői csoport, melynek kitettsége minden irányú s így erdőművelési szempontból a legértékesebb. A szentlászlói és csikóvári hegycsoport vonulata DNy—Ék, az Esztergom-pilismaróti csoport ÉNy. Legmagasabb pontja a Pilis 752 m, míg az átlagos tengerszint feletti magasság 560 m.

Éghajlatilag a Pilis területén (*Réthly*, valamint *Köppen* rendszerét figyelembevéve) háromféle éghajlattípus fordul elő. Vannak olyan típusú évek, amikor az időjárás sztyep elemet tartalmaz (B), vannak, amikor az évek jellege enyhe telű (C) és vannak, amikor hideg telűek (D). Átlagos évi csapadék 600 mm. Az uralkodó szélirány ÉNy-i, kisebb fokban Ny-i és É-i. Az egyéb irányú szelek jelentéktelenek. •

A két őshonos és fő fafajunk a Pilisben a kocsánytalantölgy és a bükk. Ezek minél nagyobb százaléku természetes felújítása és felnevelése erdőművelésünk egyik legfőbb feladata. Fafajstatisztikánk szerint magában a Pilis tömbben a mageredetű kocsánytalantölgy 1764 ha-al, 8,3%-kal van mindössze képviselve, míg a sarj 7705 ha-ral, 36,1%-kal. A bükknél már kedvezőbb a helyzet, mert a mageredetű bükkösök 1449 ha-t foglalnak el 6,8%-kal, míg a sarjeredetűek csak 715 ha-t 3,3%-ot. •

A sarjeredetű kocsánytalantölgyesek nagy térfoglalását a régi, főleg magán-erdők akkori kezelési célkitűzésein kívül az is magyarázza, hogy amíg a bükkösök a jobb termőhelyeket foglalják el, addig a tölgyesek a meleg, száraz, sekély termőtalajú, rossz vízgazdálkodású termőhelyeken is megtalálhatók. Itt sarjerdőként való további fenntartásuk részben indokolt. Mindenesetre a rontott erdők kategóriájába ezek nagyrésze nem sorolható be.

Főleg a tölgy és erdős sztyep övben vannak olyan, rossz termőhelyen levő sarjeredetű állományok, amelyeknek mesterséges, sőt természetes felújítását is csak különleges talajelőkészítéssel és kizárólag kerítés védelme alatt lehetne biztosítani. Viszont ezeken a termőhelyeken a mag- és sarjeredetű állományérték különbözet nincs arányban még a mesterséges felújítás első kiviteli költségeivel sem, annál kevésbé a védelmükre építendő kerítés költségeivel. Azt is figye-

lembe kell venni, hogy éppen ezek a területek a vad legkedvesebb téli tartózkodási helyei és az innen való kiszorításukkal részükre kedvezőtlenebb körülmények közé, fatermesztés szempontjából viszont sokkal értékesebb állományokba terelődnek.

Ilyen megfontolások alapján a korszerű erdőművelési célkitűzésekkel látszólag össze nem egyeztethető javaslatot tettünk az OEF-nek, hogy ezekben az erdőrészekben tegyék lehetővé a sarjerdő üzemmódban való gazdálkodást. Természetesen ez a lehetőség nem zárna ki azt a törekvést, hogy amennyiben ezekben az állományokban részben természetes újulat is létrejön, annak megtartását és tovább nevelését ne tűzzük ki elsőrendű célként. Ha sorba veszem azokat a szempontokat, amelyeket szem előtt kell tartanunk e két őshonos fafajunkkal való tartamos gazdálkodás során, akkor állományaink jelenlegi állapotából kell kiindulni, függetlenül attól, hogy ez az állapot esetleg helytelen elgondolások, kezelési hibák, vagy egyéb okok folytán alakult ki.

Az erdőfelújításokat elsősorban természetes úton, alátelepítés nélkül kívánjuk végrehajtani mindenütt, ahol erre az eredményes munkához szükséges előfeltételek rendelkezésre állnak. Kivételek azok a véghasználati állományok, amelyektől akár elegyarányuk, akár állapotuk miatt természetes felújulást már nem várhatunk. Ezeket, amennyiben nem esnek a gazdaságosság szempontjából a már említett sarjerdő üzemmódban kezelendő állományok közé, megfelelő előkészítés, vadkáros helyeken bekerítés után alá kell telepíteni.

A csemetével történő alátelepítés során gyommentes talajon megfelelő állományzáródás esetén igen jól bevált a nálunk kikísérletezett, ékásós pikirozásnak elnevezett ültetési mód. Ezt minden talajelőkészítés nélkül végezzük. Talajelőkészítésként legfeljebb a közvetlen árnyalást adó és a mozgást akadályozó bokorszintet távolítjuk el. A csemetéket azután nem sorosan, de a technológiai előírásnak megfelelő hálózatban ékásóval ültetjük úgy, hogy az ültetés helyén, az ékbe való behullásának megakadályozására, a harasztot lábbal lekotorjuk, majd ültetés után a csemetéhez visszaruugjuk. Ezáltal az alátelepítés a természetes újulat benyomását kelti és a továbbiakban úgy is kezeljük. Elgyepesedett talajon már szalagos talajelőkészítést is kell végezni, ez természetesen soros ültetéssel jár.

Természetes felújításainkban a legnagyobb problémát a ritka makktermés okozza. A vaddisznómentes helyeken állományaink a szórványos makktermékből is felújulnak. Ahol azonban a vaddisznó elszaporodott, ott csak a bő makkterméseket lehet a megfelelő újulat céljára értékesíteni. Mivel a bő makktermés a Pilisben ritka, vaddisznómentes területünk pedig úgyszólván nincs, felújító vágásainkat kénytelenek vagyunk a vaddisznó ellen 1 méter magas palánkos kerítéssel megvédeni. Ez a makktermésre és újulatra kevésbé káros szarvast és őzet mozgásában nem akadályozza és lényegesen olcsóbb is a normál kerítésnél.

Tölgyeseink és bükköseink természetes felújulása az újulat felnevelésén, a megfelelő véghasználati állományok kialakításán keresztül tulajdonképpen egy állandó körfolyamat kell hogy legyen. Ennek minden egyes fázisára közvetlen befolyással van az ember. Még az előbb említett problémákat is beleszámítva, mert a megfelelő állománykialakítással, vágásvezetéssel befolyással lehet a makktermésre, a vad- és erdőgazdálkodás megfelelő összehangolásával és a természetes újulat érdekében végzett fahasználatokkal a létesült újulatot megvédheti és fel is nevelheti. Bárhol is hibázzon azonban, a kör már nem zárul. Főbb fafajaink életkora több emberöltőt fog át, nem szólva arról, hogy létesítője, ápolója és nevelője szükségszerűen mind személyében, mind felfogásában

még egyes fázisain belül is gyakran változik. Ezeket a sokszor káros kihatásokat van hivatva kiküszöbölni az erdőtípológiára alapozott erdősítési technológia, melyet szükségszerint követni kell az erdőnevelési technológiáknak is, melyek egy bizonyos erdőtípusban nemcsak egy csemetés kialakításának állandó irányelveit rögzítik üzemtervszerűen, de annak tisztítására, gyérítésére és fokozott felújítására is egységes eljárásokat írnak majd elő.

Köztudomású, hogy még a fényigényes tölgy is megújul teljes záródás alatt. A megtelepedett újulat a véghasználati korú gyertyános-tölgyesekben is kap annyi fényt, hogy vegetálni, sőt növekedni tudjon. A cserjeszint közvetlen és erős árnyalása azonban számára igen kedvező. Bontani, úgynevezett előkészítő vágásokat végezni a makktermés előtt tehát nem célszerű. A már mutatkozó újulat felett azonban, főleg a tölgyesekben az újulat ápolásaképpen az árnyaló cserjeszintet sürgősen el kell távolítani. Ezt követően vagy ezzel egyidőben kell az állományból az utolsó gyérítések alkalmával esetleg még visszamaradt második koronaszintet, a tenyészteni nem kívánt fajokat, hibás egyedeket stb. eltávolítani. Az így megbontott anyaállomány alatt a tölgyújulat már nincs az eltűnés veszélyének kitéve és a szükséges ápolások megismétlésével még jó fejlődése is biztosítható.

Ezt követőleg a fahasználatokat most már elsősorban a fiatalos megtartása és növekedésének elősegítése érdekében kell végezni. Természetesen, amennyiben ezzel összeegyeztethető, a legértékesebb növedéket biztosító egyedeket kell a végvágásig fenntartani.

A felújítógátások elhúzódása mindezen érdekek figyelembevételével elsősorban a termőhelyi viszonyoktól függ. A bükké általában három-négyszeri belevágással 10—20 évig is elhúzható, míg a tölgyet a szárazabb termőhelyeken a gyökérkonkurrencia miatt 3—4 év alatt, a jobb termőhelyeken pedig 5—10 év alatt, legfeljebb kétszeri belevágással fel kell szabadítani.

A fiatalosokban a felszabadító tisztításokat rendszeresen és szükségszerűen végre kell hajtani. A böhöncösödést a sarjaknak idejében való visszaszorításával ebben a fejlődési fokozatban kell megakadályozni. Ezáltal nemcsak a fiatalos egyöntetű fejlődését segítjük elő, hanem a később annyi kárt okozó böhönc-kérdést is felszámoljuk.

A felszabadító tisztítások figyelmet leginkább csak olyan értelemben igényelnek, hogy azokat idejében végezzük el, azokról meg ne feledkezzünk; az elegyarányszabályozók már megkövetelik a leggondosabb munkát, fokozott szakértelmet. A felszabadító tisztítások során szinte önként jelentkeznek a kivágandó egyedek, legtöbbször kiugró sarjcsokrok (kőris, gyertyán), az elegyarányszabályozó tisztításnál azonban már a szakember jövőbelátó szemével kell a véghasználatok értékét s a természetes felújítások kedvezőbb feltételeit biztosítani. Ekkor kell az egyforma növekedésű, azonos életfeltételeket igénylő és a felső koronaszintbe tervezett főfafajok elegyarányát szabályozni és a megfelelő koronafejlesztésre életfeltételüket biztosítani. Ekkor kell számbavenni a második koronaszint kialakítására alkalmas fafajokat és kezelni azokat a nekik szánt fontos szerepnek megfelelően. Amíg erőteljesebb növekedésükkel (hársak, juharok, gyertyán stb.) a felső koronaszintet veszélyeztetik, vissza kell őket vágni. Amikor azonban ez a veszély már megszűnt, a legmesszebbmenőleg kiméljük azokat, mert a már teljesen záródott koronaszint alatt törevágott fák, bármily árnyéktűrők legyenek is, legtöbbször már csak a cserjeszintbe tudnak felvergődni.

A tisztítások egyedi kijelölése gyakorlatilag megvalósíthatatlan. A munka természete miatt a tisztítómunkások ellenőrzése is nehézkes, nem is beszélve

arról, hogy még egy állandóan jelenlevő irányító szakember sem tud a sűrűben szétszórtan dolgozó munkásokkal megfelelően foglalkozni. Feltétlenül célszerű lenne ezért megfelelően képzett szakmunkásokból minden erdőszéleken olyan *állandó tisztítóbrigád*ot megszervezni, amelyikre nyugodtan rá lehetne bízni az egész évi tisztítási tervfeladatokat. A szakmunkásképző tanfolyamokon ilyen munkások kiképzésére fokozott gondot kellene fordítani.

A vázolt fejlődési fokozatokon át elérkezik az állomány a körfolyamat egyik legfontosabb fázisához, a törzskiválasztó gyérintéshez. Ez az erdőnevelési tevékenység az, ahol állományaink rovására a legtöbb és sokszor már helyrehozhatatlan hibát szoktuk elkövetni. A hibák forrása részben a helytelen elképzésekből, sokszor a kezelő személyzet kényelmes felfogásából, nem utolsósorban pedig abból adódik, hogy az erdőművelés itt ütközik leginkább a fahasználati érdekekkel. A növedékfokozó gyérintések és véghasználatok területén ilyen problémák már alig adódnak.

A fahasználat keretein belül el kellene különíteni a törzskiválasztó gyérintésekkel kapcsolatos költségeket — mint ahogyan az a tisztításokra is külön van — és külön kellene megtervezni az innen kitermelendő fatömeget is. Erre a felelősségteljes munkálatra a sablonos fakitermeléstől eltérő béreket és normafeltételeket kellene megállapítani. Ezáltal elkerülhető lenne az a leggyakrabban előforduló és szinte ellenőrizhetetlen visszaélés, hogy a fakitermelők a nagyobb teljesítmény érdekében, a nem jelölt és az erdőnevelés érdekében feltétlenül visszahagyandó egyedeket is kitermeljék.

Gyakran előfordul az is, hogy a véghasználatok és növedékfokozó gyérintések elvégzése után sorrakerülő fahasználatokra már nem marad elég idő és fatömeg. Emiatt a jelölt fák nagyrészt visszahagyva csak száradéktermelés jellegű gyérintést végeznek.

A helyesen nevelt állományokban mindig lehet és kell is pozitív gyérintést végezni annak a szigorú követelménynek szem előtt tartásával, hogy állományaink a véghasználati korig, illetőleg a már elosztani kívánt újulat megjelenéséig teljes záródásban maradjanak. Bármilyen pozitív célú is legyen a gyérintés, a záródás-bontásnak mindig csak átmenetinek szabad lennie. Olyannak, amit az állomány két-három év alatt benő. Itt is, mint a tisztításoknál, az „*idejében, gyakran, mérsékelten*” elvet kell követni. Különösen ügyelni kell a tölgyesekben, ezek idősebb korban koronafejlesztésre már képtelenek. Az arányos, és szabályos korona pedig nemcsak a jó törzsnevelésnek, de az újulatot biztosító makkterméseknek is előfeltétele.

A növedékfokozó gyérintésekben ugyancsak ezeket az elveket kell követni, azzal az eltéréssel, hogy itt — a véghasználatához közeli stádiumban — már a szerepüket betöltött és a természetes felújítást esetleg gátló fafajokat (kóris, gyertyán stb.) eltávolítjuk, de mindig csak olyan mértékben, hogy ezáltal a záródást tartósan ne bontsuk meg. Még mindig könnyebb a felszabadító tisztítások alkalmával ezeket visszaszorítani, mint a túlságos megbontás következtében elgyomosodott, kiszáradó, degradált talajon a természetes felújítást létrehozni.

A tölgyes és bükkös állományainkat így kezelve érhetjük el azt, hogy a felújító vágások idejére nemcsak azok természetes felújítása biztosított, de az adott körülmények között a termelt fatömeg a maximális mennyiségű és minőségileg is legértékesebb.

Ezekkel — a szakemberek által széles körben ismert — eljárási módokkal a két őshonos főfafajunkkal való tartamos gazdálkodás körfolyamata lezárul.